

Moldova lui Ștefan cel Mare cuprindea provinciile valahe Pocuția și Galiția, până spre Liov!

Dr. Ionuț ȚENE¹

Istoriografia noastră analizează, în general, istoria Moldovei în limitele frontierelor de stat ale României actuale și Republicii Moldova, dar realitatea stăpânirii acestui puternic stat românesc medieval se întindea la nord până la izvoarele Nistrului și Prutului, tocmai spre Liov. Dacă vizitezi Mănăstirea Putna și vei avea curiozitatea să intri în spectaculosul muzeu care-l găzduiește, pe lângă obiecte istorice de cult și culturale de o valoare excepțională, vei observa pe un întreg perete tronând harta Moldovei lui Ștefan cel Mare. Privind-o te poate cuprinde iluminarea.

Țara lui Ștefan cel Mare era mare și puternică pentru Europa acelor vremuri. În nord se întindea spre izvoarele Nistrului, dincolo de cetatea Hotinului până la puternica fortificație poloneză a Cameniței. Studiul geoistoriei îți dezvăluie o nouă viziune asupra acestui principat românesc medieval, care la nord se învecina cu Regatele Poloniei, Ungariei și Lituaniei. Pe atunci, Rusia kieveană era sub ocupație lituaniană. Domnitorul Alexandru cel Bun a acordat în 1408 un privilegiu târgului Cernăuți, sub formă de tratat „încheiat cu sfetnicii și cu orășenii din târgul Liov și cu tot poporul lor”, prin care voievodul a „făcut așezăminte despre vămi, în țara noastră”, reprezentând și o primă atestare a localității Cernăuți, o referire de vamă specială („iar la Cernăuți vama pentru car”).

Târgul Cernăuțiului se afla deci în interiorul țării Moldovei ștefaniene, destul de departe de granița de nord a Moldovei. Un teritoriu mare și bogat se afla sub stăpânirea Moldovei, între Camenița și un teritoriu la sud de Liov (Lemberg). De ce a dorit Ștefan cel Mare Pocuția și o parte din Galiția, istoriografia română nu clarifică. Dar dacă vizitezi Carpații Păduroși și cercetezi istoria Pocuției, Bukowinei poloneze sau a Galiției roșii vei avea surpriza să descoperi că pe aceste meleaguri trăia o străveche populație pastorală valahă venită prin transumanță aici, autohtonă prin etnogenезă sau împământenită prin emigrări organizate făcute de regii Ungariei și Poloniei. Și astăzi, păstorii din Munții Carpații Păduroși se consideră valahi gorali de origine românească, chiar dacă vorbesc poloneza sau ceha, cu circa 800-1000 de cuvinte provenite din lexicul de bază al limbii române, în special legat de păstorit, oierit și de lumea rurală.

Chiar și azi în muzeul Putnei nu este pusă pe perete adevărata hartă a Moldovei lui Ștefan cel Mare, poate ca să nu sensibilizeze Ucraina vecină. Moldova lui Ștefan cel Mare a cuprins și Pocuția, un teritoriu care avea capitala la Colomeea și granițele spre orașul polonez Liov (Lemberg). Nu numai, arealul Cernăuțiului era un străvechi teritoriu românesc aflat în stăpânirea domnilor Moldovei, ci și Galiția de sud (Haliciu). Dar istoricii evită să spună clar prin studii temeinice, că și Pocuția (Galiția de sud) era un vechi teritoriu al valahilor stăpânit, pe vremuri, de dacii liberi, adică de triburile carpilor, precum și mai târziu de ciobanii valahi, numiți așa de cronicile germano-slave.

La 1308 cronicile maghiare vorbesc de un voievod român al țării Haliciului (Galiția), care îl salvează de puterile regelui ungar pe împăratul Otto al III-lea al Bavariei care fugise din captivitatea regelui Ungariei, fiind salvat de români. În această zonă se întemeiază Țara Șipenițului, voievodat valah, conform cronicilor, aflat sub stăpânirea Moldovei lui Dragoș și, apoi, a lui Bogdan. Cazimir al III-lea a reanexat Pocuția pentru puțină vreme, în 1349. Cronicarul polonez Dlugosz pomenește de o expediție polonă în Moldova la 1359 înfrântă într-o pădure din Țara Șipenițului. În Pocuția e pomenit la 1378 proprietarul Alexandru Românul, iar o inscripție runică din insula Sjonhem menționează în aceste părți o țară a vlahilor.

În 27 ianuarie 1388, Petru I Mușat în unire cu fratele și co-regentul său Roman, îl împrumută pe socrul său Vladislav, regele Poloniei, cu 4000 de ruble reduse mai apoi la 3000 de ruble (493,440 kg argint fin) primind zălog Haliciul, înlocuit apoi cu Pocuția, pentru cazul în care suma nu ar fi fost restituită în trei ani. „Noile hotare” nu erau un ținut străin dat fiind prezența elementului românesc în zonă. N. Iorga afirmă că acest act însemna o cesiune. Lui Petru îi trebuia la nord, hotar pe Nistru, iar regele Poloniei nu îl putea ceda chiar când trebuia să facă dovada destoiniciei sale ci vându, sub forma unui împrumut, teritoriul încălcat de moldoveni (vine în sprijinul acestei teze și formula „să-i rămână” din act). Polonezii nu au avut intenția să

¹ Apărut în Luceafărul 2 apr. 2024

plătească și nici nu au restituit integral suma niciodată Moldovei. Petru își întinse administrația în Pocuția, ținut cu 15 orașe.

Alexandru cel Bun la 1411 stăpânea și el Pocuția cu Sniatynul și Colomeea. Când Moldova arăta slăbiciune, Polonia reocupa acest ținut, scrie istoricul Viorel Dolha. Pe la 1445/1447 cade teritoriul în mâinile poloneze. Pocuția este cumpărată, răscumpărată, cedată ca moștenire de câteva ori între Lituania și Polonia sfârșind la 1463 când Polonia o răscumpără adunând banii printr-un impozit aplicat locuitorilor provinciei. Nu întâmplător Moldova valahă și ortodoxă dorea să recupereze Pocuția de la Polonia catolică. Era un teritoriu pastoral și rural locuit de păstorii valahi de religie ortodoxă, care erau asupriți de regimul regal catolic polonez.

În evul mediu "ideologia" ca și identitate era, nu numai exprimată prin etnicitate și limbă, ci mai ales prin religie. Valahii din Galiția erau valahi, care vorbeau limba română străveche și erau de credință creștin-ortodoxă. Acestea erau suficiente motive pentru domnii Moldovei să-și recupereze teritoriul în care locuiau "rumânii" numiți "valahi" de cronicile germane sau slave. "Lista tuturor orașelor rusești, îndepărtate și apropiate" (А се имена всем градом руским далным и ближним), pe care o aflăm în mai multe cronică rusești este cea inclusă în Cronică de la Novgorod, așa-numita Новгородская первая летопись младшего извода, alcătuită prin anii '30 ai secolului al XV-lea. Despre aceasta, istoricul sovietic M.N. Tihomirov credea că "Lista..." a fost alcătuită în baza așa-numitelor „dorojniki” sau liste regionale ale localităților. Referindu-se la sursele "Listei...", Ștefan S. Gorovei opina că ea a fost „redactată pe baza informațiilor plecate din Moldova sau culese la fața locului de către negustori”. M.N. Tihomirov considera că împărțirea Listei în orașe volohe, bulgare, volâniene, kievene, lituaniene etc. reflectă absolut corect situația politică din Europa de Est, care includea orașele „rusești”, adică orașele populate cu ruși, ucraineni, bieloruși, moldoveni, bulgari, iar în unele cazuri, cu o populație amestecată din bieloruși și lituanieni. Același autor mai credea că orașele moldovenești (volohe) au intrat în "Listă..." în virtutea comunității limbii scrise în Moldova și Valahia în epoca medievală. În acest timp s-a stabilit și dependența temporară bisericească a Bulgariei față de Moldova, deoarece grecul Ieremia, numit de Patriarhia din Constantinopol mitropolit în Moldova, dar nerecunoscut și alungat de aici, a primit de la aceeași Patriarhie dioceza Târnovo. Posibil, opinează în continuare autorul, Ieremia, care nominal era mitropolit al Moldovei, după primirea Târnovei a fost numit și exarh al Vidinului și Cavarnei, adică al tuturor acelor orașe din Bulgaria și Dobrogea care sunt menționate în Lista orașelor rusești. Anume în acest timp, 1394-1396, considera numitul autor, în închipuirile unor ierarhi ai bisericii ortodoxe s-a format schema acestei supunerii religioase a Bulgariei față de Moldova. În privința datării "Listei..." s-au pronunțat și unii istorici români. Alexandru Andronic credea că „fragmentul cuprinzând orașele moldovenești s-a alcătuit în timpul domniei lui Petru Mușat (1375-1391) cu oarecare certitudine după 1388”, când, în opinia sa, Colomeea ar fi intrat în componența Moldovei, interval apreciat de autor între anii 1388 și 1391. (Al. Andronic, Oraș e moldovenești în secolul al XIV-lea în lumina celor mai vechi izvoare rusești, în: Romanoslavica, XI, Istorie, 1965, p. 210; C. Cihodaru, Începuturile vieții urbane în Iași, în: Analele științifice ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași, (SN), A, Istorie, XVIII (1971), fasc. 1, p. 37). Referindu-se la sursele "Listei...", istoricul ieșean Ștefan S. Gorovei opina că ea a fost „redactată pe baza informațiilor plecate din Moldova sau culese la fața locului de către negustori”. Remarcăm faptul că "Lista orașelor rusești" indică destul de limpede că la momentul alcătuirii ei, orașul Colomeea, deci întreaga Pocuție, era parte componentă a Țării Moldovei, situație care, deschis, nu a fost contestată de niciun istoric. Într-un studiu publicat încă în anul 1964, B.A. Timoșcuk susținea, cu siguranță până în anul 1395, Colomeea a intrat în componența Țării Moldovei, de aceea denumirea orașului a fost inclusă în "Lista orașelor rusești.” (C.C. Giurescu, Târguri sau orașe și cetăți moldovene. Din secolul al X-lea la mijlocul secolului al XVI-lea, Ed. II, București, 1997, p. 72; Șt.S. Gorovei, La începuturile orașului Bacău, în: Carpica, XVIII-XIX, 1986-1987, p. 269 apud Ion Eremia, Unele considerații privind hotarele Țării Moldove în a doua jumătate a secolului al XIV-lea – Pocuția și Colomeea, Muzeul Național de Istorie a Moldovei). Din cercetările istoricilor ruși și români se poate atesta documentar existența unei provincii Pocuția, care aparținea etnico-lingvistic și religios Țării Moldovei, deci cererile lui Ștefan cel Mare de a recupera regiunea de la Polonia erau îndreptățite.

În 1490, Ștefan cel Mare s-a socotit îndreptățit să reia Pocuția pe care Ștefan al II-lea o pierduse. Detașamentele oștirii Moldovei au pătruns în Pocuția și la 22 august trupele lui Ștefan cel Mare dețineau deja Colomeea, Haliciul și asediau cetatea Sniatyn, polonezii propunând negocieri în rezolvarea litigiului. Pocuția a fost disputată între cele două state, deoarece sumele împrumutate de regele polonez nu au fost returnată.

După moartea regelui Ungariei, Mathias Corvin (1458 – 1490), se deschide problema succesiunii la tron. Candidați sunt cei doi fii ai regelui polon, Cazimir IV (1447 – 1492), Vladislav (regele Boemiei) și Ioan Albert. Cel de-al doilea cere ajutorul domnului Moldovei, căruia îi promite Țara Românească. Ștefan refuză și, sesizând importanța momentului creat de conflictul celor doi frați, încearcă să recupereze Pocuția. În vara anului 1490, un oarecare Muha, „răsculatul moldovean” (Cronica Mănăstirii Hustânskaia), în fruntea a 10.000 de ruteni și români pradă ținutul Pocuției. Mișcarea, organizată sau nu de Ștefan cel Mare, a fost înfrântă la Rohatyn de starostele de Halici, Nicolae de Chodcze. Însă, încă „din aug. 1490, la Toruń se știa că oastea domnului Moldovei luase deja Colomeea și cetatea Haliciului și asedia Sniatynul” (Ștefan Gorovei). Muha a fost dus la Suceava și pus sub protecția domnului, de unde va fi trimis într-un nou raid, în anul următor. În anii următori, când Ștefan a inițiat trei expediții în Podolia, conduse de fiul său Alexandru.

Relațiile dintre cele două state se vor reglementa în urma mării bătălii de la Codrii Cosminului și a tratatului încheiat în 1499, care consacra dreptul lui Ștefan cel Mare asupra Pocuției. Prin victoria de la Codrii Cosminului din 1497, Ștefan cel Mare își întărește autoritatea. Polonezii vor tergiversa tratativele și ca urmare în octombrie 1503 trupele domnului Moldovei au pătruns în Pocuția prin locuri necunoscute de poloni (drumuri de transumanță folosite de păstorii valahi?). Ștefan cel Mare a numit în fruntea administrației provinciei, moldoveni, a preluat veniturile provinciei, a reglementat ridicarea la oaste și în paralel invită partea adversă la tratative. Ștefan cel mare nu a dus un război de expansiune împotriva Poloniei catolice, cum istoriografia română susținea pe alocuri, ci un război de recuperare a vechilor teritorii moldovene, în care locuiau „rumâni”, care vorbeau românește și erau de credință creștin-ortodoxă, plus că exista și tradiția ancestrală a existenței unor cnezate valahe care au aparținut istoric Țării Moldovei.

Mai târziu, voievodul Bogdan în primăvara lui 1509 a alungat garnizoanele polone din Pocuția. Domnul Moldovei trece și Nistrul, asediind cetatea Camenița, și va înainta până la Lemberg (Liov) unde se spune că a lovit cu sulita poarta cetății de a rămas semn în poartă și aduce înapoi clopotele din bisericile prădate și o mulțime de ruși pe care-i colonizează în nordul Moldovei. În vremea lui Petru Rareș existau în Pocuția 13 orașe și târguri și câteva sate locuite atât de ruteni cât și de moldoveni care se conduceau după „jus valachicum”.

De altfel întreaga Pocuție și Galiție se conducea atunci după „jus valachicum”, fapt ce confirmă o organizare românească ancestrală înainte de a veni pe aceste meleaguri cavalerii regatului polonez. Cronicarul Grigore Ureche referindu-se la Pocuția nota: „Văzând Pătru Vodă că cu rugămintea nu se poate scoate moșia sa, gândi cu sabia să o ia”. În decembrie 1530 trupele moldovene iau în stăpânire principalele târguri și cetăți ale Pocuției, Rareș lăsând 12 garnizoane pentru pază. Granițele de nord ale Țării Moldovei cuprindeau Pocuția cu o populație mixtă în care predominau românii și „jus valachicum” (legea românească). În timp, granița de nord a fost fixată la izvoarele Nistrului și Prutului, dar s-au extins pre vremea lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș până aproape de Liov.

De Moldova lui Ștefan cel Mare, dar și de România interbelică a aparținut Ținutul Herții, majoritar românesc. Consider că istoriografia românească ar trebui să se concentreze mai mult pe istoria adevăratelor granițe medievale și istorice ale Țărilor Române, nu doar pe cele actuale ale statului român. Geoistoric, Moldova lui Ștefan cel Mare era un stat mare și puternic, care se întindea spre nord pe linia demografică a locuitorilor români și ale fostelor triburi ale carpilor până dincolo de Codrii Cosminului, Țara Șipenitului și Colomeea, de fapt incluzând toată partea de sud a Haliciului sau Galiției. După ce a făcut pace cu turcii, Ștefan cel Mare s-a concentrat să-și recupereze teritoriile valahe din Galiția ocupată de regatul catolic al Poloniei. Despre Pocuția Ștefan cel Mare scria: „țara aceasta nu e scrisă în zapise și e țara mea din vremuri vechi, țiindu-se de țara Moldovei... de aceea am venit la dânsa ca în țara mea... Eu voi ține ce e al meu și în ruptul capului”. Pocuția era o „țară din vremuri străvechi” pentru domnii Moldovei. În aprilie 1502, aflat în tabăra din Pocuția, Ștefan reproșa solului polon că noul rege Alexandru nu a trimis delegația cerută de el în

anul anterior pentru delimitarea granițelor acestei provincii și cere recunoașterea stăpânirii acestei provincii dacă Polonia dorea să fie apărată împotriva tătarilor și a altor "păgâni". În noiembrie reia cererea pe lângă starostele orașului Liov (sudul Poloniei), avertizând că va apăra până la moarte această provincie ocupată cu aprobarea regelui maghiar. După un an solicitarea va fi prezentată din nou de o solie moldoveană regelui Alexandru, subliniindu-se că Pocuția a aparținut Moldovei "din vechime". (Șerban Papacostea, Ștefan cel Mare. Domn al Moldovei (1457-1504), Editura Enciclopedică, București, 1990, pp. 22-64, vezi Ștefan S. Gorovei, Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504 -2004, Portret în istorie, Sfânta Mănăstire Putna, Editura Mușatinii, 2003) Expresia "era din vechime" a fost leitmotiv al lui Ștefan cel Mare privind Pocuția și Galiția, teritorii istorice locuite de păstorii valahi. Conflictul lui Ștefan cel Mare cu regii Poloniei a avut un substrat feudal și etnico-lingvistic-religios, nu numai un registru subsidiar legat de suzeranitate și vasalitate.